

the need to manage these relationships, and on the other obligated to evolve the most reasonable mechanisms of interaction between the state and a citizen.

Transformational growth of the social and legal communication had led to its new manifestation, when the relationship between society and the authorities became not an unidirectional vertical communicative act, but also horizontal stimulus of interaction process where all the subjects of the communication process became equal participants in legal discourse having the same rights and freedoms and being equally responsible for their actions.

Keywords: *society, the authorities, transformational growth, social and legal communication, subjects of the communication process, interaction.*

УДК 342.734

Т. В. БАБКОВА,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Проаналізовано нормативно-правове закріплення права громадянина України на соціальний захист. Встановлено та охарактеризовано ознаки цього конституційного права. На підставі визначених ознак запропоновано авторське визначення поняття права громадянина України на соціальний захист.

Ключові слова: *соціальні права, громадянин України, соціальний захист, ознаки прав і свобод, гарантії, іноземці, особи без громадянства, Конституція України соціальна держава.*

Стаття 1 Конституції України закріпила, що Україна є соціальною державою, функціонування якої спрямоване на утворення умов, що забезпечують життя та вільний розвиток людини. Принцип соціальної держави полягає в тому, що держава має бути виразником, захисником і охоронцем інтересів як всього суспільства, всього народу, так і інтересів кожної особи, кожної людини і громадянина. Найважливішою рисою соціальної держави є її принципове ставлення до особи, її інтересів, визнання її пріоритетом серед соціальних цінностей. Підтвердженням цього є стаття 3 Основного Закону, відповідно до якої права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Це обумовлює актуальність дослідження соціальних прав людини і громадянина, передбачених Конституцією України, зокрема права громадян України на соціальний захист, проголошеного ст. 46 Основного Закону.

Окреслюючи ступінь наукової розробленості зазначеної проблеми, слід зауважити, що дослідженню цього конституційного права громадянина України українські вчені приділяють значну увагу. Зокрема, цієї проблеми в

своїх працях торкалися П. Рабінович, розглядаючи зміст права на соціальний захист, Ж. Богословська, характеризуючи поняття конституційного права людини і громадянина на соціальний захист та його забезпечення в Україні, Н. Шульга, аналізуючи співвідношення понять «соціальне забезпечення» та «соціальний захист», та ін. Однак поза увагою цих науковців залишилося питання встановлення ознак та визначення з їх урахуванням поняття права громадянина на соціальний захист. У зв'язку з цим метою нашого дослідження є з'ясування ознак, які властиві праву громадянина України на соціальний захист, та визначення поняття цього конституційного права.

До числа соціальних прав людини і громадянина відноситься право на соціальний захист, закріплене ст. 46 Основного Закону. Так, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

Право на соціальний захист відноситься до основних (конституційних) прав і свобод громадян України, оскільки передбачене в Основному Законі України та належить до групи соціальних прав, що спрямовані на задоволення

соціальних потреб. Тому перш ніж дати визначення поняття права на соціальний захист, слід дослідити ознаки цього права: по-перше, як основного права громадянина України; по-друге, як права, що відноситься до категорії соціальних прав.

Аналізу ознак прав і свобод взагалі та соціальних прав зокрема приділяли увагу багато авторів. Так, наприклад, О. Кутафін, характеризуючи конституційні права, виділяє їх наступні властивості: виникають безпосередньо з норм конституції; виражають відносини і зв'язки громадянина та держави; не припиняються і не виникають ізнову; зміст та обсяг основних прав усіх громадян є однаковим; здійснюються переважно у конкретних правовідносинах, в ході яких з'являються нові права; реальність основних прав забезпечується не тільки і не стільки індивідуальними зусиллями окремого громадянина, скільки державним та суспільним ладом в цілому [2, с. 167–168]. С. Козлова серед властивостей основних прав називає такі: виступають ядром правового статусу; закріплюються за кожною людиною та кожним громадянином; не набуваються і не відчужуються за власною волею; мають особливий механізм реалізації та особливу форму закріплення [3, с. 209–211]. П. Рабінович звертає увагу на наступні ознаки прав і свобод людини і громадянина: «по-перше, це певні свободи людини, тобто її спроможність діяти певним чином або ж утримуватися від певних вчинків з тим, аби забезпечити собі (й своїй сім'ї) належне існування, розвиток, задоволення тих потреб, що сформувались... По-друге, зміст та обсяг можливостей людини залежать насамперед від можливостей усього суспільства, головним чином від рівня його економічного розвитку. І з цього боку права людини – явище соціальне: породжуються вони самим суспільством. По-третє, ці можливості за їх основними, «початковими» показниками («дозами») мають бути рівними, однаковими в усіх людей. Лише тоді вони будуть правовими (відповідно до терміно-понять «праведний», «правильний», «справедливий», «правий» тощо). По-четверте, вони не повинні відчужуватися, відбиратися, ліквідуватися будь-ким, не можуть вони бути і «дарунком» з боку держави або будь-якої іншої організації чи особи» [4, с. 5].

У свою чергу, соціальним правам також властиві певні ознаки, які відрізняють їх від інших конституційних прав і свобод людини і громадянина. Так, на думку С. Верланова, від

інших прав людини соціальні права вирізняють такі особливості: вони є універсальними та невідчужуваними від людини; такі права поширюються на певну – соціальну сферу життєдіяльності людини; такі права становлять собою можливості здобувати засоби для існування, отримуючи такі засоби соціальних джерел через соціальне утримування (аліментування); для забезпечення реальності таких прав необхідні позитивні зусилля держави зі створення умов для їх реалізації людиною, пов'язані зі значними витратами, в межах економічних можливостей країни; обов'язок держави забезпечувати соціальні права зазвичай не має тієї міри формальної визначеності, яка властива її обов'язку забезпечувати права громадянські (особистісні) і політичні; здійсненість таких прав є визначальною ознакою соціальної держави [5, с. 41]. Як зазначає В. Лемак, сутнісними характеристиками соціальних прав і свобод є те, що: 1) цей блок прав людини відображає розуміння «прав людини» не як «можливості на поведінку в певних рамках» (як у інших видах прав людини), а як «можливість отримати благо»; 2) ці права, на відміну від інших прав людини, не є правами, якими наділені всі суб'єкти; 3) ці права пов'язані з перерозподілом виробленого в суспільстві національного доходу, а отже – з обсягом такого національного доходу і рівнем його перерозподілу; 4) такі права не можуть належати до так званих основних (природних) прав людини, бо вони в принципі не наділені властивостями, притаманними іншим блокам прав людини, зокрема вони не є «непорушними» в тому розумінні, що вони не можуть бути скасовані чи звужені законодавцем [6, с. 42–43]. «Важливою рисою соціальних прав (порівняно з правами класичними, – вважає Н. Мозоль, – є те, що для їх реалізації необхідне здійснення державою перерозподілу суспільних благ, який передбачає вільне вилучення доходу (власності) в одних членів суспільства на користь інших, соціально незахищених, які потребують соціальної, матеріальної та інших видів допомоги» [7, с. 56].

Таким чином, праву громадянина на соціальний захист, як і іншим основним правам і свободам, властиві наступні ознаки: закріпленість у Конституції України; забезпечення гідного існування особи, задоволення її потреб; суспільний характер; рівність; невідчужуваність та непорушність; гарантованість.

Перша ознака права громадянина на соціальний захист полягає в тому, що це право, як і

інші конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачене в Основному Законі України. Розкриттю змісту розглядуваного права, як ми вище зазначали, присвячена ст. 46 Конституції України. Знаходить своє закріплення це право і в конституціях інших країн. Так, відповідно до ст. 39 Конституції Російської Федерації кожному гарантується соціальне забезпечення за віком, у випадку хвороби, інвалідності, втрати годувальника, для виховання дітей і в інших випадках, встановлених законом; Державні пенсії та соціальні допомоги встановлюються законом; заохочуються добровільне соціальне страхування, створення додаткових форм соціального забезпечення і добродійність [8]. Згідно зі ст. 67 Конституції Польщі громадянин має право на соціальне забезпечення у випадку непрацездатності на випадок хвороби або інвалідності, а також після досягнення пенсійного віку; обсяг і форми соціального забезпечення визначаються законом; громадянин, що залишається без роботи не з власної волі і не має інших засобів існування, має право на соціальне забезпечення, обсяг і форми якого визначаються законом [9]. У ст. 38 Конституції Італії зазначається, що кожний громадянин, нездатний до праці і позбавлений необхідних засобів до існування, має право на підтримку та соціальне забезпечення [10]. В деяких країнах це право закріплюється через обов'язок держави надавати соціальну допомогу певним категоріям громадян. Так, в ст. 41 Конституції Іспанії зазначається, що державна влада підтримує державну систему соціального страхування для всіх громадян, що забезпечує допомогу і необхідні соціальні послуги у разі необхідності, насамперед при безробітті [11].

Зміст другої ознаки права громадянина на соціальний захист полягає в тому, що воно направлене на гідне існування та задоволення потреб особистості, що сформувалися як результат соціального розвитку. Еволюція потреб обумовлює виникнення нових прав і свобод, тому їх перелік завжди залишається відкритим. Такі права використовують громадянином передовсім для задоволення його життєво необхідних потреб в соціальній сфері, а держава в свою чергу несе обов'язок піклуватися про соціальний захист своїх громадян і вважає цей обов'язок одним з головних.

Суспільний характер права громадянина на соціальний захист полягає в тому, що його нормативно-правове закріплення та реалізація залежать від можливостей всього суспільства.

Зміст і обсяг цього залежать від рівня політичного, соціального, а особливо економічного розвитку суспільства та держави. При цьому діяльність держави спрямована не лише на організацію дієвої системи соціального забезпечення, що гарантує кожній людині гідне існування, а й на досягнення правового балансу між соціальною захищеністю та особистою свободою, підтримкою громадянина та економічною ефективністю, на забезпечення соціального миру та створення умов для динамічного розвитку індивіда.

Крім того, право на соціальний захист, як і інші права і свободи людини і громадянина, має бути рівним для усіх громадян України, адже основними смисловими компонентами права, його принципами є формальна рівність, єдиний масштаб, рівна міра свободи індивідів та загальної справедливості, які загалом виражають природу, сенс і специфіку права.

Така ознака прав і свобод людини і громадянина, як рівність, закріплена як міжнародними правовими актами, так і на внутрішньодержавному рівні. Так, згідно з ч. 2 ст. 2 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені у ньому, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини [12]; відповідно до ч. 1 ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1].

Право на соціальний захист, як і будь-які інші права, не може відчужуватися, відбиратися, порушуватися, скасовуватися державою. Наявність цієї ознаки підтверджується ст. 21 Конституції України, згідно з якою права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Невідчужуваність прав і свобод людини полягає в тому, що можливості людини, які в них відображаються, є неодмінною, законною приналежністю кожної людської істоти. Права і свободи виникають з моменту народження людини і не потребують дозволу будь-кого, у тому числі й держави. Оскільки

ніхто не дарує людині її прав та свобод, то й відібрати, позбавити їх людину ніхто не може.

Важливою ознакою права громадянина на соціальний захист є його гарантованість. Ця ознака закріплюється в ч. 2 ст. 22 Конституції України, відповідно до якої конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Також у ч. 2, 3 ст. 46 Конституції України визначено, що право на соціальний захист гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

До гарантій права громадянина на соціальний захист можна віднести:

– загальні: соціально-економічні (соціальна спрямованість економіки, економічна багатоманітність, державні й недержавні фонди соціального страхування), політичні (розподіл влади, політичний плюралізм), ідеологічні (демократична суспільна думка, доступ до інформації);

– правові, які складаються з нормативно-правових і організаційно-правових гарантій національної правової системи та міжнародних нормативно-правових і міжнародних організаційно-правових гарантій. Так, наприклад, до нормативно-правових гарантій права громадянина на соціальний захист, передбачених Конституцією України, можна віднести право будь-якими засобами, не забороненими законом, захищати свої права, право на судовий захист, право на правову допомогу, загальнообов'язкове державне соціальне страхування та ін. До організаційно-правових гарантій права громадянина на соціальний захист можна віднести систему органів державної влади та недержавних утворень, які забезпечують реалізацію цього соціального права. Елементами міжнародної системи захисту права на соціальний захист є міжнародні нормативно-правові акти у сфері гарантування прав людини та контрольний механізм і спеціальні органи, що здійснюють захист цих прав.

Крім того, для права громадянина на соціальний захист властиві ознаки, що характеризують його як соціальне право. До таких ознак можна віднести наступні.

По-перше, цим правом наділені не всі категорії осіб, а тільки деякі з них. Як правило, такі права визнаються лише за категоріями осіб, які належать до «соціально вразливих», тобто тих, які перебувають у несприятливих умовах і тому потребують захисту з боку суспільства і держави (діти, особи похилого віку, інваліди, безробітні). Так, Конституція України закріплює основні категорії громадян, які мають право на соціальний захист. До них належать: особи які повно, частково або тимчасово втратили працездатність, втратили годувальника, стали безробітними з незалежних від них обставин, досягли похилого віку, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, інші категорії.

Слід зазначити, що ч. 1 ст. 46 Основного Закону України наділяє правом на соціальний захист лише громадян України, що певною мірою суперечить міжнародній практиці закріплення цього права, адже відповідно до ст. 9 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення. Конституції інших країн переважно також закріплюють це право не тільки за громадянами власних країн, але й іншими особами. Так, відповідно до ч. 1 ст. 39 Конституції Російської Федерації кожному гарантується соціальне забезпечення за віком, у випадку хвороби, інвалідності, втрати годувальника, для виховання дітей і в інших випадках, встановлених законом [8]. Згідно з ч. 1 ст. 63 Конституції Португалії, ст. 60 Конституції Туреччини, ст. 38 Конституції Азербайджанської Республіки усі (кожний) мають право на соціальне забезпечення [13–15].

Крім того, чинне законодавство України також передбачає можливість соціального захисту не тільки громадян, але й іноземців та осіб без громадянства. Так, згідно зі ст. 4 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування право на забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням згідно з цими Основами мають застраховані громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено законодавством України, а також міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [16]. Відповідно до ч. 4 ст. 8 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» іноземці та особи без громадянства, які перебувають в

Україні на законних підставах, мають право на отримання пенсійних виплат і соціальних послуг із системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування нарівні з громадянами України на умовах та в порядку, передбачених цим Законом, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [17].

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне закріпити на конституційному рівні право на соціальний захист не тільки за громадянами України, але й за іноземцями та особами без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, та викласти ч. 1 ст. 46 Конституції України у наступній редакції: «Кожному гарантується право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом».

По-друге, реалізація цього права, як і інших соціальних прав, передбачає дещо відмінні способи діяльності держави. Зокрема, якщо у разі реалізації громадянських або політичних прав держава в більшості випадків може обмежитись суто негативними приписами (заборонаю втручатися в реалізацію цих прав і свобод), то право на соціальний захист можна віднести до «позитивних» прав, оскільки для їх реалізації не є достатнім просто уникнення від державного втручання у певній сфері. Здійснення цього права передбачає активну допомогу з боку держави, а його забезпечення не може відбуватися шляхом звичайного усунення держави від втручання в процес реалізації цього права.

По-третє, це право пов'язане з перерозподілом виробленого в суспільстві національного доходу. Це поняття фактично визначає рівень реалізованості розглядуваного соціального права, наявність його ресурсного забезпечення, яке залежить від економічних можливостей держави.

По-четверте, здійсненість цього права є однією з ознак соціальної держави.

Характеризуючи визначення соціальної держави, більшість українських та російських учених розглядають це питання через призму специфічної діяльності держави в соціальній сфері. Так, О. Скакун вважає, що «соціальна держава – це сучасна політико-правова теорія, де слово «соціальна» несе велике значення навантаження: воно пов'язано із соціальним життям людей, підкреслює, що держава бере на себе турботу про матеріальний добробут громадян, здійснює функцію регулювання

економіки з обов'язковим урахуванням екологічних вимог, забезпечує захист економічних і соціальних прав людини» [18, с. 137]. На думку Л. Четверикової, соціальною державою є та, що має такі завдання: досягнення загального добробуту суспільства шляхом надання мінімальної соціальної підтримки та створення сприятливих умов для самостійного досягнення високого рівня добробуту усіма громадянами; забезпечення стабільності в суспільстві, екологічної безпеки [19]. Таку, що є структурним результатом діалектичної взаємодії правової держави, ринкової економіки та демократичної влади, визначає соціальну державу О. Скрипнюк [20, с. 42].

Схожу думку мають і російські вчені-правники. Так, О. Козлова та О. Кутафін соціальною вважають державу, головним завданням якої є досягнення такого суспільного прогресу, який ґрунтується на закріплених правом принципах соціальної рівності, загальної солідарності і взаємної відповідальності. Соціальна держава повинна допомагати слабким, впливати на розподіл економічних благ, виходячи з принципу справедливості, щоб забезпечити кожному гідне людині існування [21, с. 133].

Подібні підходи до трактування суті соціальної держави містяться в наукових працях і європейських дослідників. Зокрема, на думку Х. Байера, «сучасна соціальна держава – це централізована керована турбота про забезпечення всіх громадян у всіх життєвих сферах їхнього існування, яка розкривається як щонайперший прояв сучасної демократії при тому, що соціальна справедливість ґрунтується на економічному лібералізмі» [22, § 9].

Але незважаючи на множинність визначення поняття «соціальна держава», всі автори однак узгоджені у визначенні такої її ознаки, як можливість громадян домагатися забезпечення державою їх соціального захисту, здійснення державою соціальної допомоги громадянам, не спроможним відповідати за свій добробут.

Враховуючи вищезазначені ознаки, можна дійти висновку, що під **правом громадянина України на соціальний захист** можна розуміти закріплене Конституцією і законами України, обумовлене відповідним рівнем суспільного розвитку та таке, що характеризує державу як соціальну, право громадянина вимагати та отримувати соціальне забезпечення у випадках, передбачених законодавством України.

Це конституційне право відповідно до чинного законодавства включає: право громадянина на забезпечення у разі повної, часткової

або тимчасової втрати працездатності; право громадянина на забезпечення у разі втрати годувальника; право громадянина на забезпечення у разі безробіття з незалежних від нього обставин; право громадянина на забезпечення у старості; право громадянина на забезпечення у разі хвороби; право громадянина на забезпечення у разі необхідності догляду за дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї; право на забезпечення у разі смерті громадянина та членів його сім'ї; право на забезпечення в інших випадках, передбачених законом.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кутафин О. Е. Основные права, свободы и обязанности граждан СССР // Советское государственное право : учебник / О. Е. Кутафин. – М. : Юристъ, 1985. – 544 с.
3. Козлова Е. И. Конституционные права и свободы человека и гражданина / Е. И. Козлова // Государственное право Российской Федерации : учебник / [под ред. О. Е. Кутафина]. – М. : Юрид. лит., 1996. – 584 с.
4. Рабінович П. М. Права людини і громадянина : навч. посіб. / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2004. – 464 с.
5. Верланів С. О. Економічні і соціальні права людини: європейські стандарти та їх впровадження в юридичну практику України (загальнотеоретичне дослідження) / С. О. Верланов. – Л. : Край, 2009. – 196 с.
6. Лемак В. Соціально-економічні права людини в контексті верховенства права: вітчизняний досвід закріплення та застосування / В. Лемак // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 1. – С. 40–48.
7. Мозоль Н. І. Забезпечення соціальних прав людини – стратегічне завдання української держави / Н. І. Мозоль // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 4. – С. 55–63.
8. Конституция Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Russia&language=r>.
9. Конституция Польской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Poland&language=r>.
10. Конституция Итальянской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Italy&language=r>.
11. Конституция Испании [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Spain&language=r>.
12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
13. Конституция Португальской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uznal.org/constitution/Portugal/R.ZIP>.
14. Конституция Турецкой Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/asambleya/arh/konst_tur.rar.
15. Конституция Азербайджанской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/asambleya/arh/konst_azerb.rar.
16. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр>.
17. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
18. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
19. Четверікова Л. О. Соціальна держава: теоретичний аспект / Л. О. Четверікова // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Вип. 15. – 2004. – С. 103–107.
20. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики / О. В. Скрипнюк. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 600 с.
21. Козлова Е. И. Конституционное право Российской Федерации : учебник / Е. И. Козлова, О. Е. Кутафин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 1999. – 520 с.
22. Baier H. Ehrlichkeit im Sozialstaat: Gesundheit zwischen Medizin und Manipulation / Horst Baier. – Zurich, 1988. – 345 s.

Надійшла до редколегії 26.07.2013

БАБКОВА Т. В. ПОНЯТИЕ И ПРИЗНАКИ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА ГРАЖДАНИНА УКРАИНЫ НА СОЦИАЛЬНУЮ ЗАЩИТУ

Проанализировано нормативно-правовое закрепление права гражданина Украины на социальную защиту. Установлены и охарактеризованы признаки данного конституционного права. На основании определенных признаков предложено авторское определение понятия права гражданина Украины на социальную защиту.

Ключевые слова: *социальные права, гражданин Украины, социальная защита, признаки права и свобод, гарантии, иностранцы, лица без гражданства, Конституция Украины, социальное государство.*

BAVKOVA T. V. CONCEPT AND FEATURES OF THE CONSTITUTIONAL RIGHTS OF THE CITIZEN OF UKRAINE ON THE SOCIAL PROTECTION

The right to the social protection refers to the basic (constitutional) rights and freedoms of citizens of Ukraine, as provided for in the Constitution of Ukraine and belongs to a group of the social rights, aiming to meet social needs. Therefore, the main purpose of this research article is to determine the characteristics that are inherent right of a citizen Ukraine on the social protection and the definition of constitutional law.

The analysis of legal reservation of the right of the citizen of Ukraine on social protection established and characterized the constitutional rights of the citizen of Ukraine on the social security.

It experienced to secure the constitutional right to equal social protection not only for the citizens of Ukraine, but also for foreigners and stateless persons lawfully staying in Ukraine, and lay out Part 1, Art. 46 of the Constitution of Ukraine as follows: «Everyone has the right to social security, including the right to security in cases of complete, partial or temporary disability, widowhood, unemployment due to circumstances beyond their control, and in old age, and in other cases provided by law». Based on certain characteristics proposed definition of copyright rights of the citizen of Ukraine on social protection.

The constitutional rights of the citizen of Ukraine on the social protection in general, should be inherent features: to be enshrined the Constitution of Ukraine, providing a good life of individuals to meet its needs, social character, equality, inviolability and inalienability; guaranteed.

Keywords: *social rights, citizen of Ukraine, social protection, features of the rights and freedoms, guarantees, foreigners, stateless persons, the Constitution of Ukraine, social state.*

УДК 347.94

О. Г. БОРТНИК,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри охорони інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Т. В. СТЕПАНЕНКО,

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри охорони інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ

Подано характеристику правового режиму здійснення фізичними особами права на вільний вибір місця проживання, зокрема, реєстрації місця проживання та зняття з реєстрації. Розглянуто проблемні питання судової практики щодо розгляду справ та ухвалення рішень про визнання особи такою, що втратила право на користування житловим приміщенням. Зроблено висновок, що залучення до участі у таких справах органів ДМС України як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, чи як співвідповідача є безпідставним і необґрунтовано розширює коло осіб, які беруть участь у розгляді справи.

Ключові слова: *місце проживання, реєстрація місця проживання, треті особи в цивільному процесі, Державна міграційна служба України.*

Одним з найважливіших природних прав людини є право на вільний вибір місця проживання. У Конституції України закріплено право кожного, хто на законних підставах перебуває на території України, вільно пересуватися

та обирати місце проживання. У той же час недотримання фізичною особою закріпленого в законодавстві порядку реалізації права на вільний вибір місця проживання, пов'язаного із реєстрацією місця проживання, може мати